

PIECZĘĆ (535) *sb f*

e jasne.

sg N pieczęć (72). ◇ *G* pieczęci (28). ◇ *A* pieczęć (106). ◇ *I* pieczęcią (157). ◇ *L* pieczęci (7). ◇ *pl N* pieczęci (41). ◇ *G* pieczęci (22). ◇ *A* pieczęci (42). ◇ *I* pieczęciami (48), pieczęćmi (1); -ami : -mi *SarnStat* (16:1). ◇ *L* pieczęciach (6); -ach (4) *GroicPorz* (2), *CzechRozm*, *NiemObr*, -äch *RejAp* (2). ◇ *G pl a. sg* pieczęci (5).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. Znak wyciśnięty na papierze, wosku albo metalu (ongiś zastępujący podpis, z czasem występujący razem z nim), umieszczony lub przywieszony w celu uwiarygodnienia dokumentu lub jako ochrona zamknięcia; *sigillum Mymer*¹, *Calag*, *Vulg*, *JanStat*, *Cn*; *signum Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Cn*; *signaculum PolAnt*, *Vulg*, *Cn*; *signatura Cn* (489) : *ZapWar* 1523 nr 2186; *RejJóz* M7; *RejKup* H, aa2v; Pieczęć troiákim obyczáiem bywa nágánioná. *GroicPorz* y3v, y3v [3 r.], oo2; Piárze zá Membranę niemáią brác iedno Pułgrofzá/ A od wypifów bez pieczęci iedno grofz. *UstPraw* C2v; *BielKron* 232, 299; *HistRzym* 74; thák iz on pápier/ y fłowá nápiáne/ y pieczęci/ wżytko ono ieft teftáment *RejPosWiecz*³ 96v, 96v; *BielSat* B4; Bo pieczęci nigdy fáma rzeczá nie fá: ále o niey tylko świadczá y onę záleciáią. *CzechRozm* 266v, **4; *SkarJedn* 46; *BielRozm* 13; *Calep* 979a; Ofobnéy pieczęci Król nie ma vzywác iedno Koronnéy *SarnStat* 325, 325, 413, 418, 755 [2 r.], 823, 1310; Táiemnie wieždzáią ftárodawnych gránic/ Párgáminy/ pieczęci dawne v nich zá nic. *KlonWor* 4.

pieczęć czyja [w tym: *pron poss* (86), *G sb i pron* (10), *ai poss* (3); *własna* (2)] (99): *LibLeg* 6/160v, 11/107v, 109, 159; *ZapWar* 1537 nr 2494, 1549 nr 2658, 1550 nr 2655, nr 2665; *MetrKor* 34/135v, 288 [2 r.], 288v, 37/1v [2 r.], 2, 61/224v; *OpecŻyw* [162]; *RejPosWiecz*³ 96v; ktho fy przy iz nie ieft pímo iego/ táki ma przyfyádz fámotrzeć/ iz ono pímo nie ieft iego/ áni pieczęć iego *GroicPorz* y3, y3v; *BielKron* [332²]; *Mącz* 392d; Rzekł ie^{mu} dziedzic: Znam że to ieft pieczęć ojca me^{go}: ále to wiem że tobie ziemie nie przedał *HistRzym* 74, 73v, 74; *RejZwierc* 196v; on pyłzny Amán Hetman krolełthwá onego [...] vprošíł íobie v krolá líft s pieczęcią iego *RejZwierc* 201; *SkarŻyw* 171; Vmocnilísmy ten Priwiley wárunkiem pieczęci náłzych *StryjKron* 542; *ZapKościar* 1582/41; *CzechEp* 344; *ActReg* 33, 40, 76; Synowie Szláheccy póki oycowie zywą, włálnéy pieczęci niech nie máią áni nołzá *SarnStat* 596, 129, 172, 219, 220, 258 (44). Cf *Wyrażenia przyimkowe*.

W połączeniu z nazwą jednostki administracyjnej, kraju, miasta, urzędu lub urzędnika [w tym: *pieczęć + nazwa* (98), *nazwa + pieczęć* (12); w tym: *G sb* (63), *ai* (47)] (110): *LibLeg* 6/80, 6/160v; *pieczencz officii principis albo ziemiska óndzie kazdego powiathu* [...] bandzie dostateczna na seimie valnim *ZapWar* 1545 nr 2646, 1545 nr 2646 [3 r.]; *MetrKor* 34/265; *ConPiotr* 35; PYeczęci fá dwoiákie/ [...] Pieczęci Krolewłkie/ Mieyfłkie/ y wżelkich Perłon ná Vrzędzie będących *GroicPorz* y3v, d4v, p2v; *BielKron* 237, 386v; *OrzQuin* B4v; *HistRzym* 134; *HistLan* E2v; *RejZwierc* 154v; *HistHel* Dv; priwiley [...] pieczęciami Krolewłką/ Miłtrzowłką/ y Pánów Rad Duchownych y Swieckich vmocniony. *StryjKron* 647; *ActReg* 42; Pieczęci czteréch Książát Litewłkich. *SarnStat* 1115, 249, 322, 362, 413, 823 (33). Cf *Wyrażenia przyimkowe*.

W połączeniach szeregowych (4): *GliczKsiąż* K2; pokóy ieft [...] przez lífty/ pieczęci/ y przysięgi cíelełné y z téy y z owéy ítrony vmocniony *SarnStat* 1123, 1018, 1025.

W porównaniach (12): Pan Kryfthus [...] świętości ku tey Ewanieliey przydał iakoby iakie pietzēci KrowObr 46; wyobrażenie iego [Boga] [...] iest iako pieczęcią iż nas łobie zá swoie łyny łpofobił. BibRadz II 133a marg; RejPos 32, 45v, 67v, 88, 88v; RejZwierc 198; KarnNap E3; WujNT 313, 326 marg. Cf »zamykać jako pod pieczęcią«.

W charakterystycznych połączeniach: pieczęć (arcy)biskupow, bojar, cesarska, kapituły, kasztelańska (2), komisarska, krola, krolewska (J.K.M) (8), książąt (4), kurflerska, litewska, Wielkiego Księstwa Litewskiego, łowczych, majestatu (4), miecznikow, miejska (2), mistrza, mistrzowska, św. Ojca, oficji principis, podkomorzow, podstolich, posła, rad, sędzięgo, skarbną (2), urzędu, urzędnikow, wojewod ziemską (4); pieczęć dawna, fałszywa, mocna, naganiona, nałamana, narzezana, osobna, porwana; pieczęcią warować; wypis bez pieczęci.

Przysłowie: y wołk poki miękki tedy w fię rychley pieczęć przymie niżli kiedy łtwardnieie. RejZwierc 6v.

Zwroty: »(nie) ruszyć pieczęci; pieczęć nienaruszona; z pełna, w cāle pieczęć« [szyk zmienny] (4;1;1:1): Y rzekł Krol: W cāle łą pieczęci [salvane sunt signacula] Danielu? Leop Dan 14/15; Tāmże przy włzytkich łkrzynię przynieść rołkazano/ Ieśli łpełną pieczęci pilnie oglądano. HistLan Fv; CzechRozm 157v; Nie pomogło zamykanie Grobu/ ni pieczętowanie Włtał pieczęci nierużaiąc Ni kāmieniā odwalaiąc. MWilkHist D, Dv, D3v; SkarKaz 204b.

»pieczęć oddzierać, odjąć, odłamać« = resignare Calep [szyk zmienny] (2:1:1): Potym ku niey Zięciowie s kluczmi przyłtąpili/ A odiawłzy pieczęci łkrzynię otworzyli. HistLan Fv; ActReg 33; Calep 917a; SarnStat 20.

»pieczęcią podpisować« (1): Obsignatores quos Cornelius Tacitus tabellarios appellat, ławne piłárze kłórzi tełtamenty piłzā y łwemi pieczęciami podpifuyā Mącz 392d.

»pieczęć przyłżżyć, przyłżadać, przycisnąć (a. wyciskać); pieczęć (jest) przyłżżona, przycisniona; przyłżżenie pieczęci« = imprimere signum Vulg; consignare, sigillare Mącz; obsignare, persignare Calep; sigilla appendere JanStat [szyk zmienny] (24:8:5;2:1:3): y dla łepłzej wyernołczy kv onemv lyłtv y pyeczecz łwoye przilozylem LibLeg 11/107v, 6/119, 11/109; ZapWar 1537 nr 2494, 1549 nr 2658, 1550 nr 2655, nr 2655; MetrKor 34/288 [2 r.], 288v, 37/1v [2 r.], 37/2; Ná kthorey rzeczy łepłzā wiārę y łwiādectwo Pieczęć Vrzędu mego iest przyciłfnionā. GroicPorz p2v; Role będa kupowāć zá pieniādze/ y będa zápiłowāć w księgach/ y będa wyciłkāć pieczęć Leop Ier 32/44; Mącz 392c, d; RejPos 67v, 88, 88v; A iuz on pārgāmin nie był prołtym pārgāminem/ āle był łftotnym przywileiem/ gdy do niego pieczęć przyłżżono y rękā podpifāno RejZwierc 198, 154v [2 r.], 196v; Pātrzciefz ná co was bierzemy Y iāk wam grob zołtāwiamy. Wołk ná kāmieñ przyłepiāiąc Pieczęci nañ przyłżādāiąc. MWilkHist B3v; ZapKłścier 1550/14, 1582/41; StryjKron 617; ActReg 76; Calep 181b, 717b, 790b; Ná kłóręy rzeczy łwiādectwo [...] náłze Miłtrzā wielkięgo pieczęci łą przyłżżonę SarnStat 1105, 129, 259, 322, 844, 899 (11).

»pieczęcią umocnić, umocniony« (1:2): StryjKron 647; ninieyłzé włtawy z nápiłaniem łwiātków dāliłmy im/ dla przestrogil/ ālbo obrłny: kłóręłmy y pieczęcią náłzā vmocnili [cum sigilli nostri munimine roboratum JanStat 1123]. SarnStat 258, 939.

»pieczęcią utwierdzić (*a. potwierdzić*), utwi(e)rdzony (*a. potwierdzony*)« = *sigillo communire; regio insigni confirmare JanStat* [szyk zmienny] (13:4): *LibLeg* 10/150v; wżelkie ich [pisarzy] pińania bywają vmocnione y potwierdzone Pieczęcią Mieyfką *GroicPorz* d4v; Nápifano to mocnie y pieczęćiami vtwierdzono z obu ftron tak krolow iáko y pánow *BielKron* 310v, [332²], 378v; *RejPosWiecz*³ 96v; A iuz on znák nie będzie proftym znákiem/ iedno mocnym przywileiem á záflubieniem Pánfkim/ fłowy iego iáko mocną pieczęcią vtwierdzony. *RejZwierc* 198; *WujNT* 313, 326 *marg*; kazálifmy dla pewnieyfyzy mocy ninieyfyzy list Pieczęćiami nálfzemi wtwiérdzić. *SarnStat* 991, 249, 885, 939, 957 [2 r.], 1085, 1128.

»wytłoczyć pieczęć« (1): ná myękkim wołku [...] rychley wytłoczy figillum álbo pyeczęc/ álbo też herb. *GliczKsiqz* K2.

»pieczęcią zapieczętować (*a. przypieczętować*), (za)pieczętowany (*a. popieczętowany*)« = *sigillo obsignare, sigillo obsignatus JanStat* [szyk zmienny] (11:11): *MetrKor* 34/265; *OpecŻyw* [162]; *ConPiotr* 35; *GroicPorz* y2v; list [...] był zá pieczętowany pieczęcią Cefárfką *HistRzym* 134, 73v, 74; *RejPos* 45v; *HistLan* E2v, E3; Nápifála wnet listy/ do czelnieyfyzy rády. Y pieczęcią krolewfką/ zápieczętowała *HistHel* Dv; *SkarŻyw* 171, 173; *ZapKościar* 1582/33v; Dekrétá y fprawy tych fádów/ w Piotrkowie pieczęcią ziemfką Siéradzką/ [...] máią bydz popieczętowane *SarnStat* 858, 819, 823 [2 r.], 858, 951, 1003, 1014.

»pieczęć zawiesić (*a. przywiesić, a. wieszać*); pieczęć (jest) zawieszona; zawieszony pieczęcią; zawieszenie pieczęci; zawiesiste pieczęci« = *sigillum subappendere JanStat* [szyk zmienny] (17;31;1;1;1): Pyeczancz náchą y tich panow Rad [...] kazalifmy przywyefysz *LibLeg* 6/80, 6/160v [2 r.]; *MetrKor* 34/135v, 61/224v; *KrowObr* 79v; Pifárze od fzukánia w Kfięgách niemáią nic brác/ á zá listy záwiefzone Pieczęćiami przyfádne máią brác dziefięc grofzy *UstPraw* C2; *RejZwierc* 106; Diploma, List/ Prziwileiy á zwálzicza/ Bułá Papiefka álbo infzego páná tak fwieckiego yáko Duchownego s záwiefiftemi pieczęćiami. *Mqcz* 89c; *RejPos* 32; Bo co waży párgámin/ y gęfte pieczęci Przy pífmie záwiefzone/ Iefli niemálf chęci? *KochProp* 15; Ku któremu wżyfłtkich rzeczy wierze y fwiádectwu pieczęć nálfzá temu listowi iefł záwiefzona. *SarnStat* 172, 219, 220, 261, 380, 381 (37). Cf »pod pieczęcią zawieszoną«.

Wyrażenia: »pieczęci grobowe« (2): *OpecŻyw* 163; Kielich znáczy grob Pánfki: Pátená kámién grobowy: Pállá/ którą ná kielich ábo pátene kłádá/ pieczęci grobowe. *LatHar* 81.

»herbowa pieczęć« (1): z Woiewódtwá Wołyńfkiego herbowe pieczęci Krzyż/ á ná krzyżu Orzeł. *SarnStat* 872.

»list z pieczęcią« (2): *SkarJedn* 321; Pifárze [...] zá listy párgáminowe z záwiefzoną pieczęcią niech ná dziefiáci grofzy dofyć máią *SarnStat* 819.

»ołowiana pieczęć« [szyk 2:1] (3): *RejKup* t7v; ODpufty nam tu iákies/ z Rzymá przedawano/ V ktorých ołowiane/ pyeczęci wiefzano. *RejZwierc* 106; *SkarJedn* 321.

»pieczęć prosta« (1): ná ninieyfyzy list pozwaláiąc/ onéchmy záwiefzoną y znáczną pieczęcią nálfzá proftą wtwiérdzili [*sigilli nostri simplicis munimine roboratas JanPrzyw* 7]. *SarnStat* 885.

»pieczęć urzędowa, urzędu« (1:1): Iáwny List iefł/ kthory ręká iáwnego Pifárzá bywa nápifány álbo podpifány/ álbo pieczęcią Vrzędową zápieczętowany *GroicPorz* y2v, p2v.

»zapis z pieczęcią« [szyk 1:1] (2): *RejWiz* 123v; y przywiedli ná to pánowie Polfcy Krolá/ iż im tę obietnicę zapifem fwym z pieczęcią/ y podpifem ręki potwierdzić muiał *StryjKron* 617.

Zestawienia: »pieczęć koronna« [szyk 15:1] (16): *ZapKościer* 1582/33v; O Biecuem też fłowem nálfzym Królewfkim/ iż my y potomkowie nálfzy/ Sygnetu żadného vzywác nie mamy [...] iedno Koronnych pieczęći *SarnStat* 325, 441, 876. *Cf Wyrażenia przyimkowe*.

»pieczęć mniejsza« (1): pieczęcią Świętego Oycá nálfzego mnieyfzą [*sigillo sancti genitoris nostri mediocri JanStat* 1016] ná fznurku iedwabnym záfieszoną záfieczętowány *SarnStat* 951.

»pieczęć więtsza« = *sigillum maius JanStat* [szyk 3:1] (4): navyanthfzą mocnołcz y poczwyerdzenye themv wlfsthkyemv vyfley pyfłanemv náfzą pyeczancz vyanthfzą [...] káfzalyfzmy zawyefzicz *LibLeg* 6/160v; ninieyfzy przywiléy [...] pieczęcią Máiefstatu nálfzego Królewfkiego wiefłfzą káfzáfłfmy vtwiefrdzić. *SarnStat* 957, 957, 1079.

Szeregi: »cyrograf i pieczęć« (1): thedyć fie zá pewnieyfze zda iżći da [*urzędnik*] cyrograph y pieczęć fwą przyłóży. *RejZwierc* 196v.

»pieczęć albo herb« (1): *GliczKsiqz* K2 *cf* »wy tłoczyć pieczęć«.

»pieczęć i klucz« [szyk 4:2] (6): ná fwe mieyfce Szłáchćicá ośiádłého/ y vczćiwého/ *cum sufficienti mandato* y pieczęcią fwą przyfzle/ y z kluczem. *SarnStat* 364. *Cf Wyrażenia przyimkowe*.

»pieczęć i list« [szyk 1:1] (2): którą [*ziemię pruską*] polacy trzymaią z nadętego fercá zá wielkimi kondycyámí y fwoimi lifty y pieczęćiami potwierdziwfzy *BielKron* [332²]; *SarnStat* 327 *zp.* [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»pismo i pieczęć« (1): fpráwy zá czáfów nálfzych przypadáiące pímmem y Pieczęćiami wieczné czynimy. *SarnStat* 992.

»pieczęć, (i) podpis(anie); pieczęć z podpisaniem« = *sigillum cum subscriptione JanStat* [szyk 3:1] (3;1): A bowiem ná krolewfkich lifćiech [...] widamy iż mocne pieczęći mocne podpify bywáią *RejAp* 196; *StryjKron* 617; *SarnStat* 220, 441.

»(ani) ręka [= *własnoręczny podpis*] a (ani) pieczęć« (2): *LibLeg* 11/159; Był fmećien Márdocheufz y krolowa bárzo. Ale iuz trudno temu było co rzec gdzie ręká á pieczęć krolewfká záfzłá. *RejZwierc* 154v.

»tytuł i pieczęć« (6): Wierę ią niewiém/ czego fye iného mamy nádziéwác: iefli w Polfzce Tytuł y Pieczęć Królewfką ręką/ Kánclérfką: Nákoniec/ y oną Skáfą/ ná której Królestwo vfiádło Polfkie *Pollicemur verbo nostro Regio*: Seymu Wáfzfáfwkiego Dekrétem w Polfzce fye fpada *OrzQuin* B4v. *Cf* »pod tytułem a pieczęcią«.

Wyrażenia przyimkowe: »pod pieczęcią« = *signatus Modrz; sub sigillo JanStat* (66): aby nic nie wydawali z kancelaryji pod tą pieczęcią, co by było przeciwnego prawu pofpolitemu. *Diar* 73; íci coby przynośili pieniądze do fkarbu/ y íci ktorzi ie bráli zobopolnie fobie kwity pod pieczęćiami dawáli. *ModrzBaz* 124v; *SarnStat* 1202 [2 r.].

~ *pod pieczęcią czyjq* (16): panowie wáfchi ná to wifłany pod pieczeczyamy fwymy fwey [!] themv Ismaylv lyft fwoy daly *LibLeg* 11/108, 7/10v [2 r.], 10/95v, 98v, 11/157v; *ZapKościer* 1585/54v; Kánclérze nálfzy *authentice* pod Pieczęcią náfzą Extrákty wydáfwać fą powinni *SarnStat* 1027, 193, 321, 574, 845, 905, 906, 1190. *Cf* »pod średnią pieczęcią«.

W połączeniu z nazwą jednostki administracyjnej, kraju, miasta, urzędu lub urzędnika [w tym: pieczęć + nazwa (34), nazwa + pieczęć (2)] (36): *ZapWar 1527 nr 2361*; [ludzie rycerskiego stanu] listownym pozwem pod pieczęcią Woytowfką/ przes sługę Mieyfkiego/ thák bywáią pozywáni. *GroicPorz pv; Mącz 456d*; abifzmy mu dopuřczeli wxzegi nafze wyecz oyczewłkie swadecztwo, ktore myal opifzanye pot pyeczeczą Kořczerską *ZapKořcier 1584/44v, 1587/69*; K Witowác káždęgo pod fwą pieczęcią řkárbną pon Podřkárbi ma z podpisem Deputatów *SarnStat 362 [idem 413]*; drugą połowicę [pieniędzy] ma oddác y řchowác ná Ratuszu pod pieczęcią Piřárszá Polnégo/ y Stárořty álbo Podřtárořćiego/ y Burmiřtrzá Lwowřkiego y Mieyfką. *SarnStat 363, 413, 418, 537, 538, 576 (23)*. Cf »pod pieczęcią koronną«.

Zwrot: »zamykác jako pod pieczęcią« (1): Kthory gdy przykaże řlońcu/ nie wřchodzi: á gwiazdy zamyka iáko pod pieczęcią [stellas claudit quasi sub signaculo]. *Leop lob 9/7*.

Wyrażenia: »list pod pieczęcią« = *literae sub sigillo JanStat [szyk 24:2] (26)*: pořlalyřmi then nas lyřth dokonczani pod naschą zlothą pyeczeczia *LibLeg 10/98v, 7/10v [2 r.], 11, 10/95v, 11/108*; gđzieby niemogł mieć Swiádkow/ álbo Vrzędownych Listow pod Pieczęcią/ [...] kthorym bywa wiára daná. *GroicPorz aa, f2*; Literae publicae, Otworziřte pod pieczęcią listy. *Mącz 195d*; Ná któręry rzeczy řwiádectwo ten ninieyřzy list pod pieczęcią nářzą dáliřmy. *SarnStat 574, 319, 321, 325, 538, 576 (16)*; *KlonWor 49*.

»pod pieczęcią zawieszoną« [szyk 2:1] (3): dan ieřt w Piotrkowie ná Wálnym Sęymie [...] pod nářzą pieczęcią ninieyřzemu listowi záwieszoną *SarnStat 905, 906, 952*.

»pod złotą pieczęcią« (2): řwoy lyřth dalyřmi y dayem pod zlothą pyeczeczją naschą. *LibLeg 10/95v, 10/98v*.

Zestawienia: »pod pieczęcią koronną« (8): jeřliřby nad to co inego pod tytułem WKM a pieczęcią koronną i nazwiskiem uchwały pospolitej wydano byó *Diar 89, 73*; áby przy Koronáciiey [...] confirmowáné byó [...] pod iednémi řłowy y pod iedną pieczęcią Koronną/ [...] Práwá y wolnořci Poddánych *SarnStat 1012, 84, 319, 1060, 1189, 1202*.

»pod řrednią [czyřją] pieczęcią« (1): Iakom ya nyewssyal dw praw poth řrednya xyashaczya pyeczaczya na wyelkie polye a na borky *ZapWar 1546 nr 2637*.

Szeregi: »pod kluczmi i pieczęćiami« (1): Ořtátek pieniędzy řchowác wiernie ná mieyřcu obmiononym/ pod kluczmi řpólnými y pieczęćiami máią *SarnStat 363*.

»pod pieczęcią i laską« (1): té Křięřtwá pod iedną pieczęcią y lařką koronną řą. *SarnStat 84*.

»pod tytułem a (albo, i) pieczęcią« (5): *Diar 89; Mącz 456d*; Grodzkie pozwy/ pořtáreму pod tytułem Křólewřkim/ á Ziemiřką pieczęcią/ byđź máią. *SarnStat 1157, 842, 938*. ~

»za pieczęcią« (30): A kto chce dowodzić listy/ muři mieć zá pieczęcią/ álbo křięgámi dowieřć moře. *UstPraw Hv; SarnStat 362*.

~ za pieczęcią czyřją (5): *UstPraw I2v*; nie nayđzieřz tego w nich [kronikach]/ áby kiedy Křól który Polřki [...] dawřzy/ Prywileiem pod Tytułem řwym/ zá Pieczęcią řwą potwiěrdziwřzy/ co komu zářye brał *OrzQuin B2v; RejZwierc 43v; SarnStat 321, 1106*.

W połączeniu z nazwą jednostki administracyjnej, kraju, urzędu lub urzędnika [zawsze: pieczęć + nazwa] (21): niektore ossobi zinsich woiewodztw simpliciter przeth nas za pieczeczia cancellariei

nasei zwikli wiziwacz *ZapWar 1545 nr 2646, 1513 nr 2063, 1531 nr 2370, 1545 nr 2636, 1545 nr 2646* [2 r.]; mieli to już za pieczęcią krolewską u siebie spisane. *Diar 43*; Od listu przyśędnego za pieczęcią łędziego y podłędka dzielięć grofzy. *UstPraw C3, C2, I2v*; aby alternatą raz Polskiego narodu adруги Litewskiego ludziom to pomienione Biskupstwo dawane było. Polakowi za Pieczęcią Koronna a Litwinowi za pieczęcią W.X.L.⁸⁰ *ActReg 42, 42*; Dekrétá y łpráwy [...] wydáwác za pieczęcią ziemfká onęgo Woiewódtwá *SarnStat 872, 20, 356* [2 r.], 863. *Cf* »za pieczęcią koronna«.

Wyrażenie: »list za pieczęcią« (2): *ZapWar 1529 nr 2537*; Gdy kto vkaże list Commiffárki [...] álbo list za pieczęcią Podkomorzego álbo Pánow ładowych [...] takowem listem [!] [...] ma być wierzano *UstPraw I2v*.

Zestawienia: »za pieczęcią koronna« (4): *Diar 44*; Siedmnaście kroć łto tyfiác długu miánowano/ S poyfrzodká Páná wziáwłzy/ łkądby gi płacono. Za pieczęcią Koronna tego pożyczano *MycPrz I B4v*; *ActReg 42*; *SarnStat 366*.

»za średnią pieczęcią« (2): jako mnye sgnal lysth za szrednya pyeczeczyá na dzyerszavá moyá *ZapWar 1529 nr 2537, 1545 nr 2636*.

Szeregi: »za pieczęcią i bułá« (1): A ná znak przerzeczonych rzeczy list ninieylzy za pieczęćiami náłzemi y Bułá Conwentu [*sigillorum nostrorum ac Bulla JanStat 886*] [...] był vmocnion. *SarnStat 1106*.

»za pieczęćiami i kluczami« (4): Korona zapieczęćiami y Kluczami tak Koronnych iako y Litewskich Senatorow [...] miała byđz chowana *ActReg 40*; *SarnStat 20, 356* [2 r.].

»za podpisem i pieczęcią« (1): Zywność płácić [...] będą/ podług wltáwy/ którálmy tu za podpisem náłzym/ y pieczęcią Koronna dáli. *SarnStat 366*. ~

Przen (161): *RejZwierz 5v*; nas włzytki pílmá y śwíátóści Páná tego ták w tym mocno íściá/ ktore nam łá miáłto pieczęći mocnych zołtáwione od niego *RejPos Ooo4*.

pieczęć czyja [w tym: *G sb (1), pron poss (1)*] (2): *RejPos Ooo4*; łpowiednik gdy łwego poddánego ná łpowiedzi łpráwy wie/ [...] nie rzáđzi go áni łpráwuie z oney wiadomości Bogu łámemu łłuzácy [...]. Boby łákrámeⁿt Boży y pieczęć krolá niebieskie⁸⁰ zgwałcił. *SkarKaz 611a*.

pieczęć czego [= przy czym] (1): Tełtámentowi/ gdy kto wierzy y ná nim przéłtawá/ tákowy pieczęćiami iego nie gárdzi *CzechRozm 260v*.

pieczęć czego [= co oznaczająca] (4): *BibRadz Eccli 22/31*; [*Wieczera Pańska była*] pámiátká/ ábo pieczęcią śmierci oney łrogiey/ y zelzywey Iezułowej *CzechRozm 260v*; *KarnNap E3*; *CzechEp 63*.

W formule inicjalnej dokumentów władców islamskich (3): Chwaliemy tego wíłokiego Boga ktori yełth nad naywíłfemy wíłfi. przothkyem dawnim. ktorem^v koncza nyemáłf. Wyelky wíłfi wíłfi. łowem nad łłowi pomagany. yełcze. pyeczeczą od boga. na proroczthwye. zamek a wieza dobyczya tey wyari. y przodek yey. jako zamvrvd łprorokow wíłfi. *MetrKor 46/175* [*idem (2)*] 46/46, 117.

Zwrot: »pieczęć przyłóżyć, przyłódać« [*szyk zmienny*] (2:1): Y ktoż záłóży łtraż wltam moim/ á pieczęć mądrolci przyłóży do warg moich [*super labia mea signaculum astutum*] *BibRadz Eccli 22/31* [33]; A tu iuz ná koniec łłyzylz/ iákác tę Pan mocná pieczęć przyłóżyć raczył ná thy nieomyłne obietnice łwoie *RejPos 264v, 265v*.

Wyrażenia: »pieczęć nienaruszona« (1): [na chrzcie] pytać będą/ iefliś wiarę niepokalaną zachował/ y pieczęć nie narużoną *SkarŻyw* 120.

»pieczęciami opatrzony« (1): Niechay będzie ferce moię nowe [...] niechay będzie pieczęciami opatrzony/ z łrony częłtego dułze moiey boiážnią twą przerażenia *LatHar* 232.

»pewna pieczęć« [szyk 2:1] (3): *SeklWyzn* f4v; Przymowałes też będąc ná świećie Sákráméntá/ ábo Swiętości iego naświęłtze/ iáko mocne y pewne tych obietnic pieczęći/ ktorym dufác małz *KarnNap* E3; *CzechEp* 63.

»pieczęcią zapieczętowany« (1): owdzye dekretá frogie łą zawieszzone práwie iáko na thablicy álbo ná iákiey pewney minucie mocnemi pieczęciami zápieczętowane/ przed oczymá twemi *RejPos* 309.

α) bibl. *W nawiązaniu do Apoc* 5–6 (60) : *RejAp* BB, BB2, 6; łam Antychriłt w perfonie łwey włafney ma łie okázác/ czáłu łzołtey pieczęći/ y łzołtey tráby *WujNT* 837, 837.

pieczęć czego [= przy czym] (4): *RejAp* 51, 53; *CzechRozm* 200; Ktoż iefł godzien otworzyć kłięgi/ y rozwiázác pieczęći ich? *WujNT Apoc* 5/2.

pieczęć u czego (1): O twárdełz to pieczęći v tych táiemnic á v tey łkrytości Páná thego *RejAp* 51v.

Zwroty: »odpieczętować pieczęć« (1): Y ktoż iefł godzien otworzyć ty kłięgi álbo odpieczęthowác pieczęći ich [*solvere signacula eius Vulg Apoc* 5/2] *RejAp* 50v.

»otworzyć (a. otwierać), odedrzyć pieczęć; otworzenie pieczęći; (była) otworzona pieczęć« = *aperire sigillum Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (29:1;6;10): *Leop Apoc* 6/7; Abowiem dzierży kłięgi otworzone oddárfzy od nich onych możnych fiedm pieczęći *RejAp* BB2, BB2v, CC, CCv [3 r.], 51, 53 (24); zá káždą otworzoną pieczęcią/ widział iáką ofobną łpráwę táiemnic Pánłkich. *RejPos* 6, 6; *GrzegŚm* 60; *BudNT Apoc* 6/1, 3, 5; Godzien iefłes wzięć kłięgi i otworzyć pieczęći ich/ ponieważes był zabity *CzechRozm* 200; po otworzeniu łzołtey pieczęći/ wychodzą znáki przyłzłego łádu. *WujNT* 852, 837 [2 r.], *Apoc* 5/9, 6 *arg*, 6/1, 9 (14).

»rozwiázác pieczęć« = *solvere signacula Vulg* (2): oto zwycężył lew on z pokolenia łudowego/ korzeń Dawidow; áby otworzył kłięgi/ y rozwiázál siedm ich pieczęći. *WujNT Apoc* 5/5, *Apoc* 5/2.

Wyrażenie: »(za)pieczętowany siedmią pieczęći« = *signatum sigillis septem Vulg* [szyk 3:2] (5): A piłfe Yan swyęty w Obyáwyenyu/ łż widzył [...] kłyęgi piłáne we wnątrz y zewnątrz/ záwárte y pyeczętowane syedmyą pyeczęći *KromRozm II* n4; Tu iuż Apołtoł piłze/ iáko Báránek w połrodku máyełtatu otworzył kłięgi fiedmią pieczęći zápieczętowane *RejAp* CC, 50v; *RejPos* 6; *WujNT Apoc* 5/1.

a) Znak, symbol potwierdzenie; signaculum, signum *PolAnt, Vulg* (79) : A włzakże mocny łtoi grunt Boży/ máiác tę pieczęć: Znac Pan ktorzy łą iego. *BibRadz* 2.Tim 2/19; *RejPos* 32; *RejPosWiecz*² 94v; *BudBib* I 289a *marg*; *BudNT* 2.Tim 2/19; *CzechRozm* 72v, 75v, 76, 79 [2 r.]; *SkarJedn* d8v; iáko wiáry/ z łudzkich wymyłłow wczýć fię niechcemy/ ták y o pieczęćiach ktorymi wiarę okázuiemy/ [...] ważyć fię niechcemy. *NiemObr* 145, 146; *ArtKanc* N16; *WujNT* 2.Tim 2/19.

pieczęć czego (49): *RejPos* 82, Ooo4; *RejPosWiecz*² 94v [3 r.]; Tákowego tedy ziednoczenia álbo złączenia z Pánem Chriłtułem wyznawamy Sákráméntá być pieczęciami. *WujJudConf* 262v, 167; Páweł piłze/ łż Abráham wziął obrzełkę zá pieczęć włprawiedliwienia wiáry *CzechRozm* 75v, **3, 74, 74v, 75v [2 r.], 76 (12); *SkarJedn* 50; *SkarŻyw* 479; Niezmiernalz to łáłká byłá/ Ktora fię k

nam ziawiła/ Ze nam Pan Zbawienney chęci/ Zoftawił te pieczęci. *RybGęśli C*; ábowiem pieczęć Apoftolftwa me⁸⁰ wy iefteście w Pánu. *WujNT 1.Cor 9/2*, s. 287, *Rom 4/11*, s. 537 [3 r.], 625 marg, *Zzzzz3v*. Cf *Wyrażenie*.

pieczęć na czym (3): też y we wnętrz ná dufzy pieczęć przez Krzeft przyimuiemy *WujJud 167*, 167 marg, *Mm4v*.

pieczęć czyja [w tym: ai poss (5), pron poss (3), G sb (2)] (10): *BielKom D5v*; *BibRadz Apoc 9/4*; á cić fą tą pieczęcią Páńką náznáčení/ kthorzy/ ftoią w ftárym á w onym pirwłzym Kofciele á poltánowieniu Pána fwego *RejAp 67*; *WujJud 165v*; Dwie tedy fą w pílmie opifane y zwyczáyne polłow Bożych pieczęci/ Cudá/ á rodzaj ábo fukcefyá. *SkarJedn 47*, 46; *NiemObr 35*; *WujNT Apoc 9/4*; *SkarKaz 241a*, 418a.

W połączeniu szeregowym (1): chleb ktory łamię y wam ieść każę/ ieft znákiem y przypominánim pewnym/ ábo pieczęcią/ ciála moiego/ ktore ná śmierć zá was wydaię. *CzechRozm 263*.

W charakterystycznych połączeniach: pieczęć naganiana, nieomylna, pewna, widoma, zacna (2), zwirzchnia, zwirzchowna; pieczęć czynić, mieć (4), utracić; pieczęć apostołstwa, poselstwa, rzeczy duchownych, sprawiedliwości (2), usprawiedliwienia (2), ziemie obiecanej; pieczęć na czele (2), na duszy (3); być pieczęcią [czego] (8); iść z pieczęcią.

Zwroty: »pieczęcią się pieczętować« (1): Ten znák ábo pieczęć ktora fię ludzie Boży pieczętują/ ieft ci znák krzyża s. *WujNT 855*.

»pieczęć włożyć« (1): (*did*) Swiat mowi. (–) [...] Ale ia chcefzli ná cię fwoię pyeczęć włożę *BielKron D5v*.

Wyrażenie: »pieczęć przymierza« [szyk 17:2] (19): obrzezanie ciála męzczyńkiego/ było pieczęcią obietnic y przymierza rzeczy ziemńkich y cielefńich *CzechRozm 79*, 72, 74 [4 r.], 79, 83, 86 [2 r.] (18); Zydowie praw fwych zakonnych/ wżywá teraz nie mogą/ będąc od Bogá y rofproźeni y opuźczeni/ vtráciwłzy pieczęci przymierza fwoiego *CzechEp 32*.

Szeregi: »charakter abo pieczęć« (2): Cháráker ábo pieczęć krztu S. *WujNT Zzzzz3v*, 625 marg.

»cyrograf a pieczęć« (1): zoftawił im [*Pan*] cyrográph á práwie pieczęć tych obietnic fwoich/ ciáło fwe fwięte á krew fwą fwiętą *RejPos 82*.

»kredens i pieczęć« (1): ták niepodobna ieft/ aby ten ktorego Bog pośłał/ y dał mu credens fwoy y pewną pieczęć fwoię/ onych do ktorych ieft poślány záwieść miał *SkarJedn 46*.

»pieczęć i list« (1): A iefli mowią/ że ie fám P. Bog przez fię fámego bez ludzi pośłał: niechże iego pieczęć y list / to ieft cudá przynoźą. *SkarKaz 418a*.

»pamiętka i pieczęć« (1): ku temu [*Wieczera Pańska jest ustawiona*]/ áby była pámiątką y pieczęcią/ náłzego z Bogiem/ y z fynem iego Jezusem Chrifufem/ przymierza *CzechRozm 260v*.

»piątno albo pieczęć« (1): Piątno álbo Pieczęć Boża tá ieft/ że iáko pierwłzy człowiek był ftworzony ná wyobrażenie y podobieńftwo Boże/ ták ná wtorym odrodzeniu (to ieft ná krzcie) [...] wyobrażenie Stworzyciela fwego ná dufzy przyimuię. *WujJud 165v*.

»pieczęć i potwierdzenie« (1): ofiára krzyżowa [...] ieft oštátnia pieczęć y dofkonále potwierdzenie nowego zakonu y nowego teftámentu *WujNT 287*.

»pieczęć i (a) upewnienie« (2): *RejPosWiecz*² 94v; we wnątrz odrodzą y odnawia y omywa nas Pan Bog przez Ducha ś. á pozwierzchu tego wřzyftkie⁸⁰ pieczęć y vpewnienie bierzemy w wodźie Krztu świętego. *WujJudConf* 167.

»znak (a. znamię), (a, abo, i) pieczęć« [zyk 9:1] (10): [*Sakramenty*] Są to tedy znaki ábo pieczęći/ nie tylko tego terážnieyřzego y docześnego pożywania ciála y krwi Pána Kryftuřowej [...] ále wiecznego y wftáwicznego *RejPosWiecz*² 94v, 94v, 95v; *CzechRozm* 263 [2 r.], 266 [2 r.]; Abram [...] przyiął ten Sakráment obrzezánia/ iákoby znamię y pieczęć fwe⁸⁰ wřprawiedliwienia. *WujNT* 537 [2 r.], 855. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

b) Obietnica (7) :

pieczęć czego (2): na krzćie bierzemy pietzęć przodkiem wřzyftkich grzechow nářzych odpufztzenia *KrowObr* 46; *SkarJedn* 47.

pieczęć czyja (2): Pieczęć ducha Świętego. *RejAp* 197v, Ee4v.

Fraza: »pieczęć będzie wypełniona« (1): A thu iuz na koy thá oftáteczná pieczęć będzie nád tobą wypełniona iż fie sftániefz dzyedzicem kroleřtwá Pánřkiego *RejPos* 265.

Szereg: »przywileje i pieczęći« (1): Beřtia [...] y do niebá kogo chce wedle zdánia fwego wpuřćić może/ ná co y mocne przywileie y pieczęći fwoie rozdawa wiernym fwojm *RejAp* 145.

Wyrażenie przyimkowe: »za pieczęcią« (1): gdy bych ich [*sakramentów*] náboźnie a zwiarą wřywali [...] iákoby pańkiefięř laski przes nie zapieczęťowanyi vpominaiąc/ i wnięi zató pieczęcią niewąptięć *MurzNT* 58v.

2. Forma (řłok) z wyrytym wizerunkiem słuźca do odciskania znaku identyfikacyjnego lub zabezpieczájcego zamknięćie; sigillum Mymer¹; PolAnt, Mącz, Calag, Calep, Cn; signatorium Calep (35) : *FalZioł* IV 50a; řniło fie oycu iego [*Aleksandra Wielkiego*] iż fwey żenie Olimpiadzye żywot był řygnetem zápieczęťował/ ná ktorey pieczęći był wyrzázan Lew. *BielKron* 122; *HistRzym* 73v [2 r], 74v; *ActReg* 2; *Calep* 82b, 979b; *SkarKaz* 611a.

pieczęć czyja [*w tym: ai (6), G pron i sb (3)*] (9): náłazřy pieczęć iego w komorze gdzie vmárły leżał/ [...] przed onymi řwiádki włożył pieczęć ná wielki pálec vmárłego *HistRzym* 73v, 74v. *Cf W połączeniu z nazwą.*

W połączeniu z nazwą jednostki administracyjnej lub urzędu [*w tym: ai (6), G sb (1)*] (7): [*Król Przemysław wtóry*] dał pieczęć krolewřką okrągłą ná główne řifty wćzynić/ ná ktorey ziednę řtronę wyrzázano Orłá/ ná drugiey řtronie ofobę krolewřką řiedząc ná Máiefťácie *BielKron* 367v; Kánclerzy y Podkánclerzy pieczęći Krolá vmarłego potłukli *BielKron* 425v; *HistLan* E; A pieczęć ziemska na miejsce zginionej aby była insza uczyniona. *ZapMaz II G* 61/159, 61/78v, 159 [2 r.].

W porównaniach (6): A wyryi ony dwa kámieniá robotą řnycerřką/ iáko rzężá pieczęći *BibRadz Ex* 28/11, 28/21, 39/6, 14; A iáko pieczęć wyrzáża fwe wyobráżenie ná wořku/ takieź Bog wyrzářil fwe wyobráżenie w Adámie *HistRzym* 75v; *WujNT* 753.

W charakterystycznych połączeniach: *pieczęći (dać) potłuc, rzezać (4), wyrazić (2), zwierzyć; pieczęć uczyniona, zgotowana; pieczęć krola, krolewska; na pieczęći wyrycie, wyrzazan.*

Zestawienie: »koronna pieczęć« (1): dáli do tego ofobnych dwu řtroźow/ ktorým koronných pieczęći zwierzyli. *LeszczRzecz* A3.

Szereg: »[nie] sygnet ani pieczęć« (1): Sygnetu żadnego używać nie mamy/ ani pieczęci osobnej w sprawach Rzeczypospolitej należących *SarnStat* 325.

Przen (9) :

pieczęć czyja (1): Syn Boży iest nazwany obrazem/ pieczęcią Oycowską wyrażonym *WujNT* 329.

W porównaniu (1): iako Augustyn wykląda/ w człowieczeństwie iego [Jezusa] wyraził Bostwo iwe iako pieczęć/ przez onę wniją/ którą ten człowiek iest Bogiem. *WujNT* 329.

Wyrażenie bibl.: »pieczęć Boga żywego, wyobrażenia Bostwa« (6:1): *RejAp* 65, 66 [2 r.], 66v [2 r.], Ee3v; Y widziałem drugiego anioła wstępującego od wschodu łożąc/ mającego pieczęć Boga żywego [signum Dei vivi]: y zawołał głosem wielkim ku czterem aniołom/ którym dano iest szkodzić ziemi y morzu/ mówiąc: Nie szkodźcie ziemi y morzu/ ani drzewom/ aż popieczętuimy sługi Boga nálezego na czołach ich. *WujNT Apoc* 7/2.

3. *Urząd kanclerza lub podkanclerzego; sigillum JanStat* (6) : do krola itarego gdy pieczęć wakowała/ ieden zacny sekretarz przyszedłszy [...] prawi/ wyitek dwor thám o mnie powieda/ że mam być pieczętarzem. *GórnDworz* R4.

pieczęć czego (1): Krol odłthąpił Pomorskiey ziemie y pieczęci iey *BielKron* 374.

pieczęć czyja (1): [poddani nasi] tak w wielkich iako w małych sprawach [...] przed obliczność naszą y przez obożliwą pieczęć naszą pozwani będą *SarnStat* 957.

Zestawienia: »mniejsza pieczęć« [szyk 1:1] (2): [Przerębski] z domu Macieiwskiego na mnieyszą pieczęć/ a pothym na Biskupstwo [...] wstąpił *GórnDworz* B8; *Paprup* F3v.

»pieczęć wielka« (1): [Zborowscy] widzeli godnego y zafluzone⁸⁰ meza Xiedza Piotra Wolfkiego Dunina/ ziednali mu Pietzec wielka *Paprup* F3v.

4. *bot. Zestawienie*: »pieczęć panny Maryjej« = *Cyclamen europaeum* L. (Rost), *cyklamen europejski*; bylina z rodziny pierwiosnkowatych (*Primulaceae*) (1) : Cyclaminum, Herba, Ziele yest dwoyakie yedno polpolicie bywa zwano. Panis parcinus, Swynski chleb/ Drugie/ Sigillum Mariae, Pierfcionek albo pieczęć panny Mariey. *Mącz* 76a.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (3) : Sigillum. Petfchyr. Pieczęć. *Mymer*¹ 10v; Sigillum, Pieczęć. *Mącz* 392a; Siegill. Pieczęć. Sigillum. *Calag* 451b.

*** *Dubium* (1) : Będzie przywrócona iako błoto pieczęć/ a będzie stała iako odzienie [*Restituetur ut lutim signaculum, et stabit sicut vestimentum*]. *Leop Iob* 38/14.